

บทวิจารณ์หนังสือ

ฝรั่งอ่านไทย

ส.ศิริรักษ์ พร้อมด้วยข้อคิดของพระยาศรารักษ์พิพัฒน์

สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ 2510 478 หน้า มีภาพประกอบ

32 บาท

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือรวมข้อเขียนของ ส.ศิริรักษ์ ซึ่งนำออกตีพิมพ์เป็นเล่มที่สาม สืบต่อจาก *มาพูดภาษาไทยกันดีกว่า* และ *ลายลือสยาม* การนำบทความมาตีพิมพ์ในหนังสือสองเล่มแรก นั้นเป็นไปอย่างปราศจากระบบใดๆ ด้วยเนื้อหาของบทความส่วนใหญ่หาได้มีส่วนสัมพันธ์กับชื่อหนังสือไม่ *ฝรั่งอ่านไทย* จะดีกว่าหนังสือสองเล่มแรกในข้อนี้

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 5 ภาค ภาคแรกมีชื่อว่า *ฝรั่งอ่านไทย* ตามชื่อหนังสือ ภาคนี้เป็นข้อความซึ่งแปลจากหนังสือที่คนอังกฤษเขียนว่าด้วยเมืองไทยสมัยต่างๆกัน นำออกกระจายเสียงทางสถานีวิทยุ บีบีซี ตั้งแต่วันที่ 21 เมษายน 2502 ถึง 25 สิงหาคม ศกเดียวกัน ทั้งเคยตีพิมพ์แจกในงานศพมาแล้วสองครั้ง เนื้อหาในภาคนี้น่าจะเป็นประโยชน์อย่างมาก สำหรับคนไทยที่ยังไม่รู้จักอดีตของตนเอง จะได้ลึ้มหลึ้มคาวีว่าชนต่างชาติกล่าวถึงชาติของตนอย่างไรบ้าง แต่ก็น่าสงสัยว่า ข้อความที่ตัดตอนมาแปลอย่างไม่ต่อเนื่องกันเช่นนี้ จะช่วยให้ผู้อ่านที่ขาดความรู้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์มีความรู้เพิ่มขึ้นเพียงใด ข้อความบางเรื่องจะไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านมากนัก เช่น เรื่อง “พ่อค้าฝรั่งสมัยกรุงศรีอยุธยา” ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าฝรั่งกับกรุงสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 17 อย่างค่อนข้างรวบรัด เรื่อง “จักรคือธรรม” ซึ่งดูเหมือนว่าผู้แปลแปลจากคำนำหนังสือ *The Wheel of the Law* by H. Albaster อันหาประโยชน์อันใดแก่ผู้อ่านเกือบมิได้เลย อย่างไรก็ตาม เนื้อหาส่วนใหญ่ของภาคแรกนี้นับว่ามีสารัตถประโยชน์อยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางต่างประเทศในรัชกาลที่ 4” “วันฉัตรมงคลในแผ่นดินพระมงกุฎเกล้าฯ” “หอพระสมุด” และ “ลักษณะชาวสยาม” ซึ่งเขียนโดยผู้ใกล้ชิดเหตุการณ์นั้น ๆ ทำให้ใช้เป็นเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ไม่แต่ความรู้ทางประวัติศาสตร์เท่านั้นที่ผู้อ่านได้รับ ยังความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีอีกด้วย เรื่อง “ธรรมเนียมชาวบ้าน” ก็ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมเนียมการอยู่ไฟ ซึ่งบัดนี้จวนจะมลายสูญไปแล้ว ยิ่งเรื่อง “โฉมหน้าของคนไทย” ซึ่งแปลจากหนังสือของ นายเดวิด เบนเน็ต (David Bennett) ด้วยแล้ว จะช่วยเป็นอนุสติอันพึงปลงว่า อย่าเชื่อฝรั่งตะพิดไป ได้เป็นอย่างดี ข้อที่น่าตำหนิสำหรับภาคนี้โดยตรงที่ว่า คำแนะนำเกี่ยวกับผู้แต่งหนังสือที่ผู้แปลนำมาตัดตอนแปลนั้น ผู้แปลแนะนำไว้สั้นเกินไป ทั้งวิธีการแนะนำก็ทำประหนึ่งว่าผู้อ่านจะรู้จักผู้เขียนหนังสือดังกล่าวเช่นเดียวกับผู้แปลด้วยเหตุนี้คำแนะนำเกี่ยวกับผู้เขียนฉบับภาษาอังกฤษบางคนจึงเกือบไม่ช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักผู้เขียนดีขึ้นเลย เช่น คำแนะนำเกี่ยวกับนายฮัดชินสัน (หน้า 49) นายเกรแฮม (หน้า 77) เป็นต้น

ภาคสองมีชื่อว่า *แบบอย่างการแปลหนังสือ* เดิมเคยตีพิมพ์ในนิตยสารสอนภาษาอังกฤษรายปักษ์ฉบับหนึ่ง ผู้เขียนพยายามแนะแนวทางในการแปลหนังสือ เป็นต้นว่า “...การแปลหนังสือนั้น ผู้แปลย่อมต้องรู้ทั้งสองภาษา จะแปลเป็นภาษาไหน ต้องรู้ภาษานั้นดีเป็นพิเศษ...” (หน้า 118) “...การแปลหนังสือใด ๆ ผู้แปลพึงแปลเท่าที่ตนรู้...” (หน้า 119) อย่างไรก็ตาม เมื่ออ่านภาคนี้โดยตลอดแล้ว จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนหาได้มีมติที่แน่ชัดประการหนึ่งประการใดเกี่ยวกับการแปลไม่ ทั้งนี้ตามที่ผู้เขียนแถลงไว้ว่าผู้เขียน “ไม่ตั้งตนเป็นผู้สอนแปลทางนิตยสาร ทั้งยังไม่มีความสามารถที่จะแนะนำ หรืออธิบายวิธีแปลหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใดทั้งสิ้น” ผู้เขียน “เพียงรับยกตัวอย่างมาเทียบให้เห็น เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ใฝ่ใจในด้านการแปลเท่านั้น” (หน้า 123) เหตุฉะนี้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการแปลว่าควรแปลชนิดคำต่อคำหรือแปลเพื่อให้ได้ความได้อรรถรสนั้น ผู้เขียนเพียงแต่หยิบยกวจนะของบุคคลต่าง ๆ มาอ้างอิง เช่น วจนะของพระเจ้าอัลเฟรดที่ว่า “I sometimes translate word for word, sometimes sense for sense.” นอกจากนี้ยังมีวจนะของท่านอื่น ๆ ดังเช่น เซนต์โรมัส อโควนัส บอริส ปาสเตอร์เนก และเซอร์เออเนสต์ เบเกอร์ เป็นอาทิ นำเสียดายที่วจนะเหล่านี้ผู้เขียนมิได้ถอดความเป็นภาษาไทย ทั้งมิได้แจ้งว่าได้จากหนังสือเล่มใด อันผู้อ่านจะได้ติดตามอ่านต่อไปได้ ในกรณีนี้ “...ภาษาเดิมเขาไพบราเพราะพรุ่งอยู่ก่อนละก็ ที่จะให้แปลเหมือนได้นั้นเหลือวิสัย...” (หน้า 172) เวอร์ธินิเยร์ วูลฟ เองกล่าวไว้ว่า “It is useless to read Greek in translation. Translators can but offer us a vague equivalent.” (หน้า 159) ในกรณีการแปลชื่อนั้น “คนเป็นอันมากมักง่าย เขียนชื่อตามต้นฉบับด้วยอักษรโรมันไว้ทั้งคูนั่นเอง” ผู้เขียนเห็นว่า การทำเช่นนี้ไม่เรียกว่าแปล ที่ถูกแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถอดออกเป็นตัวอักษรไทย ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับทัศนะของผู้เขียนในข้อนี้ แต่ขอเสริมว่า สำหรับในกรณีวิสามานยนามนั้น นอกจากควรจะถอดเป็นตัวอักษรไทยแล้ว ยังควรที่จะมีวงเล็บชื่อภาษาอังกฤษไว้ด้วย เพื่อสะดวกแก่การติดตามศึกษาค้นคว้า ทั้งนี้เนื่องจากหลักการถอดตัวอักษรจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยของผู้แปลแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน แม้จะมีระเบียบของราชบัณฑิตยสถานเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่ก็ไม่มีผู้สนใจใช้เท่าใดนัก เพราะฉะนั้น หากไม่มีวงเล็บบอกชื่อในภาษาอังกฤษไว้ย่อมสร้างความยุ่งยากแก่ผู้อ่านในการศึกษาค้นคว้าต่อไป ข้อดีของภาคนี้อยู่ที่ “แบบอย่างการแปลหนังสือ” ที่สรรหามาได้อย่างวิเศษ ตัวอย่างที่ยกมากล่าวอ้างนั้น นอกจากให้คำแนะนำและข้อวินิจฉัยเกี่ยวกับการแปลแล้วยังให้ความรู้ด้านอื่น ๆ ด้วย ดังเช่นบทที่ว่าด้วย “ปัจฉิมวาตะของบุคคลสำคัญ” ซึ่งกระตุ้นให้ผู้อ่านสนใจหาหนังสือเพิ่มเติม ผู้เขียนได้ยก “แบบอย่างการแปลหนังสือ” มาอธิบายอย่างละเอียดทุกแง่มุม นับแต่การแปลชื่อ การแปลธรรมเนียม แปลสำนวน แปลภายิต หมายกำหนดการ ประวัติวรรณคดี โอวาท ประวัติบุคคล ละคร คำประพันธ์ไทย และคำประพันธ์อังกฤษ ผู้เขียนกล่าวว่า “ที่เลือกเอาหนังสือประเภทต่าง ๆ มาแปลเทียบให้ดูนั้นจำเป็น เพราะประวัติก็ดี วรรณคดีก็ดี กฎหมายก็ดี ล้วนมีวิธีเขียนต่างกัน ผู้แปลย่อมจะต้องถ่ายทอดให้เป็นไปตามรูปความนั้น ๆ ด้วย...” (หน้า 216) ข้อที่พึงสังวร

ก็คือ หากใครคิดว่ามีดิกชันนารีเล่มหนึ่งแล้ว เป็นแปลหนังสือได้ ก็นับว่าคิดผิดถนัด ลอร์ดเมลเบิร์น ผู้เคยเป็นอัครมหาเสนาบดีอังกฤษสมัยพระนางวิกตอเรีย ถึงกับกล่าวว่า “Dictionary is a fool but an honest man.”

ข้อบกพร่องของภาคสองนอกจากที่กล่าวมาแล้วก็คือผู้เขียนวางเค้าโครงของ “แบบอย่างการแปลหนังสือ” ไว้กว้างเกินไป มิได้จำกัดว่าเป็นการแปลหนังสือระหว่างภาษาใด เหตุนี้ เนื้อหาบางตอนจึงเกินเลยไปถึงการแปลภาษาบาลี ดังเช่นในบทที่ว่าด้วยการแปลคัมภีร์พุทธศาสนา แทนที่จะจำกัดเพียงการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ และภาษาอังกฤษเป็นไทยเท่านั้น

ภาคสามมีชื่อว่า “แปลร้อยกรอง” เป็นบทแปลกวีนิพนธ์ของอิกบัล กวีชาวปากีสถาน ผู้ซึ่งระพันทรนาถ ฐาคุร ได้ยกย่องว่าเป็น ‘กวีแห่งบูรพทิศ’ บทแปลดังกล่าวนี้ สถานเอกอัครราชทูต ปากีสถานเคยตีพิมพ์เป็นเล่มเล็ก ๆ กับได้รวมจากที่ลงในนิตยสารอื่น ๆ ด้วยเพื่อให้อยู่ในที่แห่งเดียวกัน

ภาคสี่ “แปลร้อยแก้ว” ส่วนใหญ่เป็นบทแปลที่เคยตีพิมพ์ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* มาก่อน และดูเหมือนจะมีเพียงเรื่องเดียวที่ตีพิมพ์ในนิตยสารอื่น คือเรื่อง “สหประชาชาติ” ซึ่งผู้แปล มิได้แจ้งว่าแปลมาจากหนังสืออะไร นับว่าผิดมรรยาทยิ่ง ทั้งสำนวนการแปลก็ดู “อ่อน” กว่าบทแปลอีก 5 บท อาจเป็นเพราะ “...ถูกขอร้องและไม่สนใจ ก็สักแต่ว่าแปลไป...” ดังที่ผู้เขียนแถลงไว้ในคำนำ อย่างไรก็ตาม บทแปลทุกเรื่องล้วนแต่ให้ความรู้ในด้านการเมือง ปรัชญา และประวัติศาสตร์อย่างสำคัญ มีข้อนำคำหนักเกี่ยวกับเรื่อง “คำรัสพระเจ้าแมกนัส” ตรงที่ผู้เขียนได้นำคำแถลงเกี่ยวกับบทแปลเรื่องนี้ครั้งที่ตีพิมพ์ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* มาตีพิมพ์ซ้ำ มิได้เขียนขึ้นใหม่ ข้อความที่ปรากฏจึงอาจทำให้ผู้อ่านที่มีได้อ่าน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* จงนได้ เพราะผู้เขียนขึ้นต้นคำแถลงไว้ว่า “ที่ข้าพเจ้า วิจารณ์หนังสือเรื่อง *The Devil's Discus* นั้น เห็นมีผู้แสดงปฏิกิริยาต่าง กันออกไป...” เหตุนี้ผู้อ่านที่ไม่เคยอ่านบทวิจารณ์หนังสือเล่มดังกล่าวจึงไม่อาจเข้าใจอะไรได้เลย

ภาคห้า “สำนวนไทย-ฝรั่ง” รวมข้อเขียนเรื่องเดียวกันของผู้เขียน ที่เขียนไว้ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ “นำมาลงไว้ให้เห็นว่า คน ๆ เดียว เวลาเขียนภาษาหนึ่ง ย่อมใช้วิธีการอย่างหนึ่ง จะให้แปลถ้อยคำของตัวเอง ย่อมจะขัดข้อง”

กล่าวโดยทั่วไป “หนังสือนี้จะเป็นประโยชน์แก่ความรู้รอบตัวมาก” สมดังนี้พระยา สราภัยพิพัฒน์กล่าวไว้ โดยเหตุที่มีผู้เขียนเป็นผู้สันตภาษาอังกฤษ ทั้งมีความรู้ทางภาษาไทยและบาลี อย่างลึกซึ้ง ทำให้สำนวนโวหารที่เขียนสละสลวย แม้ที่เป็นบทแปล ก็ไม่ทิ้งรอยภาษาเดิมให้เห็น มีสำนวนเพียงบางสำนวนเท่านั้นที่อ่านดูแล้วชวนจงน เช่น “...ชาวสยามไม่ประสงค์จะใส่ของคน ทั้งหมดลงในตะกร้าลูกเดียว...” (หน้า 61) เป็นต้น ยิ่งบทแปลที่เกี่ยวข้องด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี และที่ต้องใช้ราชาศัพท์ด้วยแล้ว ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่า ถ้าหากผู้แปลขาดความรู้ดังกล่าวแล้ว คงจะแปลไม่ดีถึงเพียงนี้ สมดังที่ผู้แปลได้กล่าวไว้ว่า “ผู้แปลพึงแปลเท่าที่ตนรู้” เท่านั้น ถ้อยคำที่แปลนั้น

ก็กระชับ ไม่เย็นเยื่อ มีหน้าบางครั้งก็ใช้ศัพท์หรู ๆ ด้วย เช่น วาณิชยนิกร (หน้า 51) และอาทิตย์ราช (หน้า 55) อนึ่ง ในการแปลวิสามานยนามนั้น น่าสังเกตว่า ผู้แปลมักไม่มีวงเล็บกำกับชื่อภาษาอังกฤษไว้ด้วย เช่น เอช. เบอเน่ (หน้า 59) ผู้อ่านที่ไม่คุ้นกับการถอดอักษรวิธีนี้ย่อมประสบปัญหาอยู่บ้าง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น

ฝรั่งอ่านไทย ไม่แต่เป็นเพียง *แบบอย่างการแปลหนังสือ* ที่ดีเท่านั้น หากยังเป็นแบบอย่างในการเขียนหนังสือและการใช้ภาษาที่ดีด้วย

ที่มา ตีพิมพ์ครั้งแรกใน *วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์* ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กันยายน – พฤศจิกายน 2510) หน้า 135-138